

Alkohol som kønssymbol

Sidsel Eriksen, lektor Ph.D.
SAXO-instituttet, KUA
sidsel@hum.ku.dk

Opfattelser af alkohol og problemer forbundet hermed er foranderlige

- Hvordan forholdet mellem "normalkultur" og "problemkultur" skifter over tid;
- Hvordan alkohol betragtes, bruges og behandles forskelligt især i forhold til forskellige generationer, køn, nationale og sociale grupper;
- Hvordan dette kan give et redskab til en mere nuanceret tolkning af det, vi kalder for "alkoholrelaterede problemer".

Dansk alkoholkultur

Det forvirrer lidt, at 'kultur', kan opfattes som det gode, det rigtige eller det dannede - kulturfolk. Det modsatte af kultur er det udannede, dyriske, simple eller primitive - naturfolk.

Hvis man siger, at Danmark har en alkoholkultur kan det (mis)forstås som en 'særlig' evne til bemestring, af drikkeriet.

Kultur – hvad er det?

Kultur er ikke noget man fødes med, men noget man dannes og formes i, således at kulturen kan overleve længere end individet.

Kultur er vaner (Hartvig Frish, 1928)

Antropologer taler om kulturel variation

Studiet af kulturel variation kan i alkoholforskningen bidrage til at forstå karakteren af alkoholkulturen og forandringerne heri.

Hvorfor historisk alkoholforskning

Kønsroller (er biologisk bestemt, men er det det hele?)

Kønskonstruktioner, (de 'kvaliteter' der til forskellig tid og sted knyttes til hvert af kønnene)

Kønsstereotyper, (konstruktionerne bliver kulturelt stof, som afgør om man er rigtig eller forkert, om man 'duer', får selvværd)

Rollemodeller er udgangspunkt for handling, som man kan identificere sig med og udleve.

Kvinden som familiens holdepunkt

Stereotyper om køn og alkohol

1910'erne

KØNSROLLE/ ALKOHOLBRUG	♀-ROLLE	♂-ROLLE
AFHOLDENDE	Stærk ren, ærbar og kvindelig	Svag impotent og kraftsløs
DRIKKENDE	Svag løsagtig og liderlig	Stærk robust og mandig

Skjult kvindedrikkeri

“Fra Arilds Tid har Mændene så at sige haft Lov til at drikke når og hvor som helst, uden for Resten at miste synderligt i borgerlig Anseelse. Anderledes med Kvinderne, de skjuler deres Tilstand så meget som muligt, og yderst sjældent træffer man derfor berusede Kvinder på Gader, Kafeer og i Selskabssalen. . .

Skjult kvindedrikkeri

“Fra Arilds Tid har Mændene så at sige haft Lov til at drikke når og hvor som helst, uden for Resten at miste synderligt i borgerlig Anseelse. Anderledes med Kvinderne, de skjuler deres Tilstand så meget som muligt, og yderst sjældent træffer man derfor berusede Kvinder på Gader, Kafeer og i Selskabssalen. . .

De drikfældige Kvinder findes inden for Hjemmets fire Vægge, de går og smådrikker - men i Smug, de har ikke bidt Hovedet af al Skam, thi Kvindens medfødte Blufærdighed og Skønhedssans holder ved i det længste.

Skjult kvindedrikkeri

“Fra Arilds Tid har Mændene så at sige haft Lov til at drikke når og hvor som helst, uden for Resten at miste synderligt i borgerlig Anseelse. Anderledes med Kvinderne, de skjuler deres Tilstand så meget som muligt, og yderst sjældent træffer man derfor berusede Kvinder på Gader, Kafeer og i Selskabssalen. . .

De drikfældige Kvinder findes inden for Hjemmets fire Vægge, de går og smådrikker - men i Smug, de har ikke bidt Hovedet af al Skam, thi Kvindens medfødte Blufærdighed og Skønhedssans holder ved i det længste.

Men dette drikken i Smug gør det højst vanskeligt at opdage en Kvindes Svaghed for de våde Varer, og er der noget Tilfælde, hvor det gamle Ord 'at Kvindeliste er uden Ende' passer, så er det her; thi man kan gå i Måneder i et sådant Hjem, hvor Kvinden drikker, uden at have den mindste Anelse derom, så godt forstår hun at skjule sin Tilbøjelighed. En Mand dækker sig ikke længe, ham opdager man snart.”

Kvindelige drikkestrategier privat og offentligt

Sfære Strategi	Privatssfære Kvindeligt rum	Offentlighedssfære Mandligt rum
Afholdende (Kvindelig strategi)	Opofrende kvinde i familien	Oprør i kvindefællesskaber
Drikkende (Mandlig strategi)	Opgivelse i ensomhed	Overgivelse i mandefællesskaber

Kvindelige drikkestrategier privat og offentligt

Sfære Strategi	Privatssfære Kvindeligt rum	Offentlighedssfære Mandligt rum
Afholdende (Kvindelig strategi)	Opofrende kvinde i familien (Rigtige kvinder)	Oprør i kvindefællesskaber (Kvindeafholdsbevægelsen, Al Anon: organisation af medafhængige hustruer)
Drikkende (Mandlig strategi)	Opgivelse i ensomhed ("normalt" kvindedrikkeri)	Overgivelse i mandefællesskaber ("grænseoverskridende kvindedrikkeri")

Kvindes særlige pinlige tilstand

Den første danske udgave af en lægebog om kvindesygdomme fra 1893 behandlede den lægeordnede og dermed lægelegitimerede alkoholforbrug blandt kvinder som et velkendt fænomen:

“Som Husmiddel mod disse **[menstruations] Smerter** anvendes der alt for ofte Brændevin og andre bedøvende Midler.”

“Den almindeligste Årsag til Drukkenskab hos Kvinder er den pinlige Tilstand, der følger med den såkaldte **Overgangsperiode i 46-50** Års Alderen. . . Mændene have ingen sådanne Plager at gå igennem, og de forfalde til Drik i alle aldre, Deres udskejelser må henføres til helt andre Årsager, end hvor Talen er om det renere og mere selvopofrende Køn, som er stillet ved deres Side.”

“Lad derfor enhver Moder og enhver, hvem en ung Kvindes Opdragelse er betroet, **vogte sig vel for at lære hende at lindre Menstruations-Lidelser** ved Hjælp af Brændevinsflasken eller andre bedøvende Midler.”

Den medicinske dobbeltmoral om kvindedrikkeri

Menstruation og overgangsalder forklarer kvinders behov for alkohol:

“Smerten af rent biologisk Natur [bringer] Kvinden ind på Drikketiet, idet de for at dulme den mere eller mindre pirrelige Tilstand, de hensættes i, søger Lindring ved hjælp af Portvin, Sherry, Cognac - noget der kan stramme op i Øjeblikket”.

Kvinder kunne blive ledet til spiritusbrugen ved “Lægers Ubetænksomhed.”

Kvinderne havde anlæg for nervøsitet:

“Fra Fødslen af har [kvinderne] et nervøst belastet Legeme, der stadig ligger i Uligevægt og stadig har Trang til noget, der kan afbalancere og stramme op”.

Fra gammel tid havde brændevinen haft ry for at være nervestyrkende. Berusningsdrikkeri var følgelig en ganske vist problematisk men velkendt måde, kvinder kunne klare et nervøst belastet kvindelegeme på.

Kvindeemancipationen på dagsordenen ca. 1900

“Som sagt, mine Damer, I har lært at ryge i 10 År, hvorfor skulde I så ikke få lært at snapse i 20? Der er så meget mere Grund til at tro det, som Københavnerinderne allerede har godt begyndt. . .

Det har vist sig nødvendigt at indrette Asyl for disse velstillede kvindelige Alkoholister. Det er et sikkert Varsel om, at Turen også kommer til Provinserne . . . .

Når en 'chik' Københavnerinde kommer over til os og viser os med hvilken Elegance, hun kan håndtere sin Cigaret og turnere sin Cognac, så tøver vore Damer ikke med at stræbe efter det Ideale. De vil dog ikke anses for dumme, snærpede Provinsgæs, der kun tør gøre som gamle Tante siger! . .

Kvindeemancipationen står for Tiden på Dagsordenen. Kvinden skal være Mandens Lige. Men desværre synes det mest at være Mandens Laster, Kvinden tilegner sig. Jeg synes Kvinden for en Gangs Skyld skulde se først at tilegne sig Mandens gode Egenskaber, hans Energi og Arbejdsevne, så kunde f.Eks. Tobak, Vin og Usnærpethed komme siden ved Lejlighed!”

Flere emanciperede kvinder

“Derfor er det ganske almindeligt at se emanciperede Kvinder ryge Tobak, drikke Spiritus, kaste Benene op på Borde og Stole - i det hele taget opføre sig noget i Retning af, hvad man kalder studentikost.”

Og Benedictsens tænkte netop på kvinder i grænsoverskridende eller offentlige livsstillinger:

“studerende Kvinder, Kunstnerinder, Kontordamer etc.”

Stereotyper om køn og alkohol

1910'erne

KØNSROLLE/ ALKOHOLBRUG	♀-ROLLE	♂-ROLLE
AFHOLDENDE	Stærk ren, ærbar og kvindelig	Svag impotent og kraftsløs
DRIKKENDE	Svag løsagtig og liderlig	Stærk robust og mandig

1970'erne

KØNSROLLE/ ALKOHOLBRUG	NY ♀-ROLLE	NY ♂-ROLLE
AFHOLDENDE	Svag opofrende og traditionel	Stærk selvkontrolleret og karrierebevidst
DRIKKENDE	Stærk selvstændig og uafhængig	Svag karakterløs og afmægtig

Unge i Rudersdal drikker mere end fem sammenligningskommuner, viser ny sundhedsprofil af kommunens udskolingselever. Billedet her er fra en sidste skoledag i Roskilde, og de unge mennesker på billedet har ikke nødvendigvis problemer med deres alkoholforbrug. Foto: Jens Wollesen

<https://sn.dk/Rudersdal/Unge-i-Rudersdal-drikker-for-meget/artikel/562726>

Hvad er problemet: alkoholen eller kønsstereotyperne?

Årsager	Forløb	Behandling
Kvinderolle, utilstrækkelighed, afmagt, ensomhed, uro.	Alkoholforbruget vokser usynligt og bliver stort før det bliver opdaget. Skyld og skam øger forbruget.	Behandling af selvværd og (mandens forventning til) kvinderollen
'Mandlige' drikkefællesskaber, hvor alkohol er symbol på lige deltagelse, seksuel åbenhed og sejhed. Drengervenner	Kvinder kan (biologisk) ikke holde til det: kontroltab, grænseoverskridende, "ulækker", "ukvindelig", frastødende	Etablering af stærke (kvinde)fællesskaber, Ny kvinderolle?

Stereotyper om køn og alkohol

1910'erne

KØNSROLLE/ ALKOHOLBRUG	♀-ROLLE	♂-ROLLE
AFHOLDENDE	Stærk ren, ærbar og kvindelig	Svag impotent og kraftesløs
DRIKKENDE	Svag løsagtig og liderlig	Stærk robust og mandig

1970'erne

KØNSROLLE/ ALKOHOLBRUG	NY ♀-ROLLE	NY ♂-ROLLE
AFHOLDENDE	Svag opofrende og traditionel	Stærk selvkontrolleret og karrierebevidst
DRIKKENDE	Stærk selvstændig og uafhængig	Svag karakterløs og afmægtig

2010'erne

KØNSROLLE/ ALKOHOLBRUG	♀-ROLLE	♂-ROLLE
AFHOLDENDE	Stærk sund, ren, selvbevidst, målrettet kvinde	Svag 'feminin',
DRIKKENDE	Svag uambitiøs og ukontrolleret	Stærk drenget, risikovillig, udfordrende.

Litteraturhenviing

Den drikfældige engel? : Et studie i udviklingen af den kvindelige ædruelighed som metafor og i udviklingen af de særlige kvindelige drikkemønstre i årtierne omkring århundredskiftet. / Eriksen, Sidsel. Alkoholister og Nykterister. Uppsala : , 1991. s. 179-218 (Etnolore; Nr. 10).

https://static-curis.ku.dk/portal/files/152221937/Eriksen_Sidsel_Alcohol_as_a_Gender_Symbol_2_.pdf

Alkohol som kønssymbol : Et studie i udviklingen af den kvindelige ædruelighed og udviklingen af de særlige kvindelige drikkemønstre i årtierne omkring århundredskiftet. / Eriksen, Sidsel. Kön, Rus och Disciplin: - en nordisk antologi. Vol. 20 1. udg. Helsingfors : NAD, 1991. s. 39-66 (NAD-publikation, Vol. 20).

https://static-curis.ku.dk/portal/files/203378471/Sidsel_Eriksen_Den_drikf_Idige_Engel_eller_Alkohol_som_K_nssymbol.pdf

From Gold Cure to Antabuse : Danish Treatment Traditions in a Liberal Drinking Culture. / Eriksen, Sidsel. On the Margins: Nordic Alcohol and Drug Treatment 1885-2007. red. / Kerstin Stenius. 1. udg. Helsinki : NAD, 2007. s. 48-74 (NAD publication; Nr. 50).

Søster Silfverbergs sorger : Historien om hvordan en søndagsskolelærerinde blev afholdsagitator og feminist. / Eriksen, Sidsel. 1 udg. København : Spektrum, 1993. 394 s

